

PRIPOMÍNAME SI

MÁRIA TERÉZIA

(* 13. mája 1717 Hofburg Viedeň – † 29. novembra 1780 Hofburg Viedeň)

300. výročie narodenia najvýznamnejšej ženy habsburskej dynastie a kľúčovej postavy v politike 18. storočia, kráľovnej Uhorska, Česka, Chorvátska a Slavónska, arcivojvodkyne Rakúska, vojvodkyne Parmy a Piacenzy, veľkovojskovej Toskánska, manželky cisára Svätej ríše rímskej nemeckého národa, osvietenej panovníčky a reformátorky

„Nikdy nezabúdajte, že priemerný mier je lepší ako úspešná vojna.“

Mária Terézia v odkaze potomkom

Mgr. Darina Šipová

Narodila sa uprostred mája v roku 1717 vo viedenskom Hofburgu v rodine cisára Karola VI. Habsburského a jeho manželky Alžbety Kristíny Brunšvicko-Wolffenbüttelskej. Ešte v ten istý deň ju pokrstili menami Mária Terézia Walburga Amália Kristína. Nikto vtedy netušil, že toto bezbranné dieťa sa neskôr stane mocnou panovníčkou s vyše dvadsiatimi titulmi. Rozhodol osud – rodičom sa nepodarilo splodiť syna, ktorý by mohol nastúpiť na trón. Jediný a najstarší syn Leopold Ján zomrel krátko po narodení. Na základe tzv. pragmatickej sankcie z apríla 1713 (nariadenia o nedeliteľnosti monarchie, ktoré zaisťovalo nástupníctvo aj po ženskej línii) sa tak dedičkou ríše stala prvá z troch dcér. O výchovu malej Márie sa v detstve starali jezuiti, vďaka ktorým dostala veľmi dobré vzdelanie. Ako pätnásťročnej jej prideliť vychovávateľku grófkou Karolínu von Fuchsovú-Mollardovú. Táto už vtedy päťdesiatdvaročná dvorná dáma sa stala jej naj dôvernejšou radkyňou a najbližšou priateľkou po celý život. Keď v roku 1754 zomrela, dala ju Mária Terézia pochovať v cisárskej hrobke.

MANŽEL FRANTIŠEK A ŠESTNÁŠŤ DETÍ

Budúca panovníčka sa rada vzdelávala, venovala sa hudbe, tancu či maľovaniu. Učila sa najmä jazyky – francúzštinu, latinčinu, taliančinu, nemčinu a španielčinu. V roku 1724 spoznala budúceho manžela Františka Štefana Lotrinského, ktorého na viedenský dvor pozval jej otec. Mala vtedy šesť, on pätnásť rokov. Otázka budúceho manžela následníčky trónu spôsobovala Karolovi VI. starosti. Prípadné spojenectvo medzi Habsburgovcami a Lotrinčanmi mohlo totiž prehĺbiť konflikt s Francúzskom. Medzinárodné vzťahy boli v tom čase mimoriadne komplikované a vydať dcéru, ktorá má raz nastúpiť na trón, nebolo jednoduché. Mária Terézia (18) a František Štefan (27) si napokon povedali áno. Stalo sa tak 12. februára 1736 vo viedenskom augustiánskom kostole. Ich manželstvo vydržalo takmer tridsať rokov. Z urodzeného zväzku sa narodilo šesťnásť detí (jedenásť

dcér a päť synov). Ich narodením vznikla habsbursko-lotrinská dynastia. Šesť z detí pochovala Mária ešte za svojho života, ďalšie dve dcéry zostali po ťažkej chorobe fyzicky poznačené a skončili v kláštore.

SOBÁŠE (TAKMER) BEZ LÁSKY

Zdroj: ohistorii.estranky.cz

Napriek tomu, že ju panovníci okolitých krajín podceňovali, Mária Terézia popri materských a výchovných povinnostiach vládla v rakúskej monarchii pevnou rukou a neohrozene obhajovala pozíciu panovníčky. Celá Európa sa vtedy sprisahala proti nej, keď musela čeliť nátlakom Pruska, Bavorska alebo Francúzska a viesť vojny o rakúske dedičstvo. Popritom zvládala výchovu detí – každé dostalo vzdelanie, vlastných pestúnov i prísny denný režim, ktorý osobne kontrolovala. Myslela aj na ich budúcnosť a sama rozhodovala o tom, kto sa stane ich životným partnerom. Najdôležitejšie kritérium bolo pritom iba jedno – politický ošoh pre monarchiu. Najstarší syn a neskorší cisár Jozef II. sa tak musel oženiť s vnučkou francúzskeho kráľa Izabelou Parmskou. Ďalšiemu synovi a neskoršiemu cisárovi Leopoldovi vybrala španielsku princeznú. Ferdinand „vyfasoval“ princeznú a s ňou aj vojvodstvo v Modene. Ani dcéry si nemohli vybrať srdcom. Mária Amália sa musela vydať za Ferdinanda Parmského (brata Jozefovej manželky Izabely), neapolsko-sicilský kráľ Ferdinand I. mal byť ženichom Márie Johany. Po jej smrti ho „zdedila“ Mária Jozefa, keďže však aj tá predčasne skonala, oženil sa s Máriou Karolínou. Matkiným plánom neunikla ani najmladšia dcéra Mária Antoinetta. Za manžela dostala budúceho francúzskeho kráľa Ľudovíta XVI., čo bola síce dobrá partia, no nik netušil, že ju to bude stáť život: francúzski revolucionári jej na krk spustili čepel gilotíny. Zlom v láskach a sobášoch nastal iba raz. Mária Kristína, štvrtá dcéra a piate dieťa rakúskej panovníčky, bola nielen najobľúbenejšia dcéra, ale zároveň jediná, ktorej Mária Terézia dovolila vydať sa z lásky. Svoj život spojila s mužom, ktorého si sama vybrala a ktorého milovala – Alberta Saského, tššinského vojvodu. Ich manželský zväzok prekonal všetky úskalia a pretrval do konca života.

SLOBODA PRE ČARODEJNICE

Najvýznamnejšie kroky vykonala Mária Terézia v oblasti vnútornej politiky a správy štátu. Monarchiu zdedila v zlom stave a včas pochopila, že ak z nej chce vytvoriť moderný štát, musí pristúpiť k reformám. Obklopila sa poradcami (gróf Friedrich Wilhelm Haugwitz, Anton von Kaunitz). K blízkym poradcom patrila aj slovenský vzdelanec Adam František Kollár, rodák z Terchovej. Bol riaditeľ chýrnej Dvorskej knižnice vo Viedni, ovládal takmer všetky slovanské jazyky, niekoľko európskych aj orientálnych. Bol uznávaný odborník na uhorské dejiny, právo a zákony. Pre kráľovnú vypracoval návrhy na reformy (napr. školskú reformu). Viacerými úpravami prešla armáda. Vznikli vojenské školy a akadémie, vojakom pravidelne vyplácali žold, dostávali dovolenky a zjednotilo sa nosenie uniforiem. Novinky zasiahli zdravotníctvo – vznikli lekárske fakulty, zaviedlo sa očkovanie a šírenie osvety, ale tiež súdnictvo – bol prijatý jednotný trestný poriadok, zákaz procesov s čarodejnicami, zrušenie stredovekého mučenia, určenie

práva poddaného na obhajcu. Panovníčka tiež zaviedla jednotnú sústavu dolnorukúskych mier a váh.

ŠKOLY V ODLUKE OD CIRKVI

Zásadné zmeny zaznamenalo školstvo – každé dieťa bez ohľadu na pôvod malo nárok na vzdelanie, vznikali dedinské školy, neskôr pribudla povinná školská dochádzka. Mária Terézia schválila v roku 1777 elaborát – osobitnú štátnu normu pre Uhorsko – Ratio educationis. Dokument vytyčoval ciele a obsah vzdelávania, zaviedol sústavu od národných škôl až po univerzitu. Zdôrazňoval zásadu, že školy musia byť štátne, bez vplyvu náboženských organizácií. Delili ich na ľudové (tri typy škôl, štvrtý slúžil na vzdelávanie učiteľov) a latinské (gramatické triedy, gymnáziá a akadémie). Univerzity vyňali spod právomoci cirkvi, boli poštátnené a postupne sa menili na vedecké inštitúcie. V 18. storočí boli na Slovensku dve – v Trnave a v Košiciach. V Senci založili Collegium oeconomicum na prípravu vedúcich úradníkov, zememeračov, ekonómov a správcov veľkostatkov. Mária Terézia zaviedla aj všeobecnú daňovú povinnosť a centralizáciu verejnej správy. Počas svojej vlády podporovala umenie: na jej dvore pôsobili chýrni básnici a skladatelia. Medzi najznámejších patril W. A. Mozart, ktorý na cisárskom dvore v Schönbrunne prvýkrát hral už ako šesťročný.

KORUNOVÁCIA V MESTE NA DUNAJI

V oblasti správy majetkov zaviedla tzv. tereziánsky kataster a tereziánsky urbár. Rozvoj hospodárstva pozitívne ovplyvnilo zakladanie manufaktúr, čo bola zásluha jej manžela F. Š. Lotrinského. Prvá manufaktúra vznikla v roku 1725 v Banskej Bystrici. Založil ju miestny obchodník a vyrábala súkno pre baníkov. Rozmohla sa hutnícka výroba. Zmeny zasiahli aj poľnohospodárstvo, najmä v pestovaní nových druhov plodín. Čerstvý vietor priniesli reformy do štátnej správy, obchodu, do opráv starých a budovania nových ciest, zrušili sa súkromné vyberania mýta. Rozvoju sa tešila i dnešná metropola Slovenska. Mária Terézia niekoľkokrát navštívila aj Bratislavu. V júni 1741 ju v meste na Dunaji korunovali za uhorskú kráľovnú (v roku 1743 jej v Prahe udelili aj českú svätováclavskú korunu). Keď v októbri 1745 Františka Štefana korunovali vo Frankfurte nad Mohanom za cisára Svätej ríše rímskej národa nemeckého, stala sa, ako jeho manželka, i cisárovnou.

V roku 1764 postavila na čelo Uhorska svojho zaťa Alberta Saského, tēšinského vojvodu. Bratislavský hrad premenila na jeho trvalú rezidenciu (nariadila rekonštrukciu a zbúranie hradieb, aby sa mesto mohlo rozširovať). Bratislava sa tak stala rezidenčným mestom. Prítomnosť zaťa Alberta vo funkcii uhorského miestodržiteľa v rokoch 1764 až 1780 bola obdobím najväčšieho rozkvetu mesta počas jeho existencie ako hlavného mesta Uhorska. V tom čase tu založili aj najväčšiu tlačiareň v Uhorsku.

Zdroj: korunovacie.sk

V BLÍZKOSTI SMRTI

Zdedila zaostalú monarchiu a po štyroch desaťročiach ju zreformovanú odovzdala svojmu synovi. Bola rázna, rozmarná, pritom vzdelaná a inteligentná. Obľubovala spev a tanec, maškarné plesy, kartárstvo, jazdu na koni. Ako každý, aj cisárovná mala niekoľko nerestí. Milovala dobré jedlo a nápoje (najmä kávu), ale často sa prejedala. Obmedzila to až potom, keď jej osobný lekár Gerald van Swieten po márných varovaniach nahádzal do vedra porcie jedál, ktoré denne skonzumovala. Obsah zalial pivom, kávou a likérom a ukázal jej, aby mala predstavu, ako to vyzerá v jej žalúdku. Varovania nepomohli. Ako päťdesiatpäťročná bola taká obézna, že nevládala chodiť. V zámku Schönbrunn kvôli nej namontovali výťah, aby sa vôbec dostala na poschodie. Manželova náhla smrť bola pre ňu veľká rana: „*Cisár Franciscus, môj manžel, žil 56 rokov, 8 mesiacov a 10 dní. Zomrel 18. augusta 1765 o pol desiatej večer. Môj šťastný manželský stav trval 29 rokov, 6 mesiacov, 6 dní, aby mi bol práve v tú hodinu, keď som mu dala ruku, tiež v nedeľu, náhle vytrhnutý. Tak sa chcem modliť, pater noster, ave, requiem, gloria, alebo tak chcem dávať almužny,*“ napísala na malý lístoček, ktorý sa po jej smrti našiel v modlitebnej knižke.

Od chvíle, keď ovdovela, zahalila sa do čierneho, ostrihala si vlasy, rozdala svoje šaty i šperky. V listoch deťom neskrývala smútok a bolesť. Rôzne choroby si počkali práve na túto chvíľu slabosti a hlásili sa o slovo. Ťažkosti so srdcom, vysoký krvný tlak, pulmorálna nepriechodnosť (chorobné zhromažďovanie vzduchu v tkanivách), dýchavičnosť (pitva neskôr odhalila, že jej nefungovala jedna časť pľúc). Začiatkom novembra 1780, hoci sa necítila najlepšie, súhlasila s pozvánkou na lov bažantov. V chladnom a sychravom počasí prechladla a ťažkosti sa znásobili. L'ahnúť si však odmietala. Až keď 26. novembra požiadala o poskytnutie sviatosti umierajúcich, všetci pochopili, že sama cíti blížiaci sa koniec. Ten aj skutočne prišiel. Mária Terézia na tretí deň zomrela. Jej sviečka života zhasla 29. novembra 1780 vo veku šesťdesiattri rokov.

Použité zdroje:

- [1] Imperátorka Mária Terézia zmenila podobu monarchie. *aktuality.sk* [online]. Bratislava: Ringier Axel Springer Slovakia, 26.11.2010 [cit. 2017-06-15]. Dostupné na: <https://www.aktuality.sk/clanok/437975/imperatorka-maria-terezia-zmenila-podobu-monarchie/>
- [2] Výnimočná Mária Terézia: porodila 16 detí, aj tak stihla vládnuť a zaoberať sa politikou. *TVNOVINY.sk* [online]. Bratislava: Markíza – Slovakia, 13.5.2017 [cit. 2017-06-15]. Dostupné na: http://www.tvnoviny.sk/zaujímavosti/1869577_vynimocna-maria-terezia-porodila-16-deti-aj-tak-stihla-vladnut-a-zaobrat-sa-politikou
- [3] JANCURA, Vladimír. Mária Terézia – výnimočná žena na uhorskom tróne. *Pravda* [online]. Bratislava: Perex, 2017, 13.5.2017 [cit. 2017-06-15] Dostupné na: <https://zurnal.pravda.sk/neznama-historia/clanok/429295-maria-terezia-vynimocna-zena-na-uhorskom-trone/>